

KINDERGARTENS AS A SOCIAL AND EDUCATIONAL INSTITUTIONS

Petrana Stoykova

South-West University “Neofit Rilski” – Blagoevgrad, Republic of Bulgaria
petrana_stoikova@swu.bg

Abstract: The article examines the importance of preschool education in Bulgaria, which is provided in kindergartens. The objectives of preschool and school education and the crucial role of kindergarten in child development are briefly presented. The advantages and disadvantages of education in kindergartens are systematized based on the opinions of parents published in 2010 on a well-known Bulgarian website (a content analysis is used). The results of a non-representative quantitative survey on the topic “Kindergarten as a social and educational institution” conducted in 2022 among parents of children attending kindergartens in Simitli municipality (the sample size is 60 people) are analyzed. This survey is valuable for the analysis due to the demographical profile of respondents – almost all women (97,7%), the majority of them have Roma origin (53,5%) and low degree of completed education (only 2,3% have a university degree). The 2020-2024 Strategy of the Kindergarten “First of June” in Sandanski, Strategy 2020-2024 of kindergarten “Little Sun” in Svishtov and Strategy 2020-2024 of Kindergarten №11 “Little Bell” in Targovishte, were also used to outline the challenges facing preschool education. The most important finding is that parents understand how crucial kindergartens are for children’s development. To the question “for” or “against” the kindergarten, which was posted in the forum “BG-Mamma” (<https://www.bg-mamma.com/>), 78,7% of the respondents said they were in favor of it, 14% said they were against it, and 7,3% indicated the answer “cannot judge”. According to the results of the non-representative quantitative survey show that 77,2% of the respondents agreed that 4-year-olds’ attendance at kindergarten should be compulsory. These data are also confirmed by the responses to the question “What are the three main reasons your child should attend kindergarten?”, to which only 2,3% of respondents indicated the answer “I prefer my child not to attend kindergarten”. Kindergarten plays a critical part in a child’s physical, emotional, intellectual, spiritual, moral, and social development. The digital era, however, leads to inevitable changes in the sphere of educational raising. There are several obstacles in the way of children’s education and socialization. Kindergartens are changing their social role, expectations for teachers are increasing, and parents are becoming an increasingly important educational phenomenon. Kindergarten helps the personal development of children, their rapid inclusion in school life and their successful social integration.

Keywords: Bulgaria, education, socialization, kindergarten

ДЕТСКАТА ГРАДИНА КАТО СОЦИАЛНА И ОБРАЗОВАТЕЛНА ИНСТИТУЦИЯ

Петрана Стойкова

Югозападен университет „Неофит Рилски” – Благоевград, Република България
petrana_stoikova@swu.bg

Резюме: В статията се анализира значението на предучилищното образование в България, осъществявано в детските градини. Накратко са представени целите на предучилищното и училищното образование и е очертана ролята на детската градина във възпитателно-образователния процес. Систематизирани са (направен е контент-анализ). Анализиран са резултати от непредставително количествено проучване на тема „Детската градина като социална и образователна институция“, проведено през 2022 г. сред родители на деца, посещаващи детски гради в община Симитли (обемът на извадката е 60 души). Това изследване е поставено в основата на анализа предвид демографския профил на изследваните лица – почти всички жени (97,7%), по-голямата част от които с ромски произход (53,5%) и ниско образование (едва 2,3% са висшисти). За очертаването на предизвикателствата пред предучилищното образование са използвани Стратегия 2020-2024 г. на детска градина „Слънчо“ в гр. Свищов, Стратегия 2020-2024 г. на детска градина „Първи юни“ в гр. Сандански и Стратегия 2020-2024 г. на детска градина №11 „Звънче“ в гр. Търговище. Основният извод, който може да бъде направен е, че родителите осъзнават значението на детските градини за развитието на децата. На въпроса „за“ или „против“ детската градина, публикуван във форума „БГ Мама“ (<https://www.bg-mamma.com/>), положителен отговор дават 78,7% от участвалите в допитването потребители, „против“ детската градина са 14%, а 7,3% са посочили отговора „не мога да преценя“. Според резултатите от непредставителното количествено проучване, 77,2% от анкетираните родители споделят мнението, че

посещението на детската градина за 4-годишните трябва да бъде задължително. Тези данни се потвърждават и отговорите на въпроса „Кои са трите основни причини, поради които детето Ви трябва да посещава детската градина?“, на който само 2,3% от респондентите посочват отговора „предпочитам детето ми да не посещава детската градина“. Високо се оценява ролята на детската градина за физическото, емоционалното, интелектуалното, духовното, нравственото и социалното развитие на детето. Дигиталната ера, обаче води до неизбежни промени във възпитателно-образователната среда. Възникват редица предизвикателства пред социализацията и обучението на децата. Детските градини променят социалната си роля, очакванията към учителите се увеличават, а родителите се превръщат във все по-важен възпитателен феномен. Детската градина спомага за личностното развитие на подрастващите, за бързото им включване в училищния живот и за успешната им социална интеграция.

Ключови думи: България, възпитание, социализация, детска градина

1. УВОД

Детската градина е една от най-важните социални и образователни институции. Тя има ключова роля в процесите на възпитание и социализация, улеснява прехода към училищното образование, осигурява необходимите грижи за децата с работещи родители и разполага с ресурси да повлияе положително върху детската агресия. Освен това, една от най-важните ѝ функции се изразява в помощта, която оказва на пряко свързаните с нея социални институции – семейството и училището, за приемането на ценностите и стандартите на обществото от подрастващото поколение (Belagra, Amara, & Hamza, 2023).

Съгласно нормативната уредба предучилищното образование в България се осъществява от детските градини и училищата, които могат да осигурят условия за това. Определението и основните функции на институцията „детска градина“ се съдържат в чл. 24, ал. 1 от *Закона за предучилищното и училищното образование*: „Детската градина е институция в системата на предучилищното и училищното образование, в която се отглеждат, възпитават, социализират и обучават деца от тригодишна възраст до постъпването им в I клас в съответствие с държавния образователен стандарт за предучилищното образование“. Като част от системата на задължителното предучилищно образование, детската градина носи отговорност за ученето през целия живот, физическото, познавателното, езиковото, духовно-нравственото, социалното, емоционалното и творческото развитие на децата (Закон за предучилищното и училищното образование). Сред местата, които повлияват на детето във всеки един етап от живота му – пространствата на семейството, училището, връстниците, обществото и държавата (Якова, 2021) следва да намери място и детската градина.

2. ИЗПОЛЗВАНИ МАТЕРИАЛИ И МЕТОДИ

Значението на детската градина като социална и образователна институция в България е анализирано въз основа на данни от: 1) Контент-анализ на мненията на родители относно обучението на децата им в детските градини, публикувани през 2010 г. във форума „БГ Мама“ (<https://www.bg-mamma.com/>); 2) Непредставително количествено проучване на тема „Детската градина като социална и образователна институция“ (извадката е от типа на отзовалите се) проведено през 2022 г. в рамките на проект „*Лейт, скачат, заедно, деца*“, финансиран от Оперативна програма „Наука и образование за интелигентен растеж“ 2014-2020 г. Целта на проучването е да се установят нагласите на родителите към процесите на възпитание и социализация на техните деца в детската градина. Броят на респондентите е 60 души, а първичната информация е събрана чрез метода анкета. Данните от анкетните карти са обработени от автора с програмата SPSS (IBM SPSS Statistics 23.0). Изследваните лица са родители на деца, които посещават детска градина в едно от следните четири населени места: град Симитли, село Черниче, село Крупник и село Полето. Подборът е направен предвид спецификата на типа населено място. В град Симитли се обучават деца на 52,3% от анкетираните, а останалите изследвани родители – общо 47,7% са избрали за детето си детска градина в едно от посочените по-горе села. Почти всички респонденти са жени – 97,7, а средната възраст на респондентите (четирима не са посочили възрастта си в навършени години) е 33,9 години (най-младият е на 18 години, а най-възрастният на 50 години). Малко повече от половината от анкетираните се самоопределят като роми – 53,5%, 44,2% като българи, а 2,3% са отговорили (без да конкретизират), че принадлежат към друга етническа група. От посочилите най-високата си степен на завършено образование едва 2,3% са висшисти, почти две трети са със средно образование – 65,1%, а останалите 32,6% са с основно (25,6%) и по-ниско от основно (7%) образование. Образователната структура на майките (предвид дела им в извадката – 97,7%) се оказва по-добра от тази на бащите (сред тях няма завършили висше образование и делът на най-ниско образованите е три пъти по-голям от този на жените – 23,5% от мъжете са с по-ниско от основно образование). Като „заможни“ се самоопределят 2,4% от респондентите, „добре“ са 64,3%, нямат големи материални притеснения 14,3%, „материално притеснени“ са 16,7%, а към групата на бедните се

причисляват 2,4%. Една четвърт от анкетираните лица са безработни (25%), 22,7% е дела на домакините, 2,3% са придружители на член на семейството, 6,8% са временно заетите, на непълен работен ден са 9,1%, а работещите на пълен работен ден са 34,1%; и 3) Стратегиите за развитие на три детски градини: Стратегия 2020-2024 г. на детска градина „Слънчо“ в гр. Свищов, Стратегия 2020-2024 г. на детска градина „Първи юни“ в гр. Сандански и Стратегия 2020-2024 г. на детска градина №11 „Звънче“ в гр.Търговище.

3. РЕЗУЛТАТИ И ДИСКУСИЯ

Макар и непредставителни, резултатите от онлайн анкетата във форума „БГ Мама“ и проучването на тема „Детската градина като социална и образователна институция“ (реализирано през 2022 г.), показват, че детската градина е незаобиколим фактор за развитието на детето. На въпроса „за“ или „против“ детската градина, публикуван във форума „БГ Мама“ (<https://www.bg-mamma.com/>), положителен отговор дават 78,7% от участвалите в допитването потребители, „против“ детската градина са 14%, а 7,3% са избрали отговора „не мога да преценя“. Посочените предимствата на детската градина са следните: общуването с връстниците; създаването на трайни контакти и приятелства; подготовката за училище; обучението от професионалисти; по-бързото развитие на детето; „усвояването“ на социално поведение; социализацията; дисциплинирането; участието на детето в тържествата за различните празници; формирането на контактна и самостоятелна личност; недопускането детето да изпадне в неравностойно положение и възможността на родителите да упражняват трудова дейност. Според участниците във форума, недостатъците на детската градина най-често се отнасят до: честото боледуване на децата; трудното им адаптиране; нездравословната храна; липсата на спортни занимания; недобрата среда като цяло; неполагането на достатъчно грижи от страна на персонала; липсата на индивидуален подход към всяко дете; несправянето на децата с реда и режима в детската градина; възможните психични последствия от необщуването на родителя с детето си; емоционалното натоварване на детето от многото хора; налаганите ограничения (напр. забраната детето да носи свои вещи, без които не може да заспи); невъзможността една учителка, дори и перфектен професионалист, да се справи в даден момент с десет плачещи деца. Един от потребителите на сайта, отчитайки предимствата и недостатъците на детската градина, достига до много точен извод, а именно, че тази социална и образователна институция е „част от нормалното израстване на децата“.

Според резултатите от непредставителното количествено проучване, 77,2% от анкетираните родители споделят мнението, че посещението на детската градина за 4-годишните трябва да бъде задължително (съгласно българското законодателство предучилищното образование е задължително от учебната година, която е с начало в годината на навършване на 4-годишна възраст на детето). Тези данни се потвърждават и отговорите на отворения въпрос „Кои са трите основни причини, поради които детето Ви трябва да посещава детската градина?“, на който само 2,3% от респондетите посочват отговора „предпочитам детето ми да не посещава детската градина“. Относно посочените конкретни причини, с тях на практика могат да се допълнят систематизираните по-горе предимства на детската градина (Таблица 1). Най-често споделяните причини, поради които детето трябва да посещава детската градина са следните: да се образова (22,7%), да общува с връстниците си (18,2%) и да си играе с повече деца (15,9%). След тях се нареждат отговорите „да развива уменията си (пеене, рисуване и танци)/ различни умения“ (9,1%); „заниманията/ участието в занятия“ (6,8%); „да се социализира (6,8%); „да бъде възпитано/ да се възпитава в добро“ (6,8%) и „ходя на работа/ работя“ (6,8%). По-рядко се посочват причините „да се научи да чете и пише/ да бъде грамотно“ (4,5%), „да се развива/ да се усъвършенства“ (4,5%), „следобедния сън“ (4,5%), „дневният режим“ (4,5%), „да си намери приятели“ (4,5%), „да бъде дисциплинирано“ (2,3%), „да бъде послушно“ (2,3%), „да се научи на толерантност“ (2,3%), „да бъде по-самостоятелно“ (2,3%), „игрите на двора“ (2,3%), „храненето“ (2,3%), „имам малко дете“ (2,3%) и „да получавам детски надбавки“ (2,3%).

Таблица 1 Причини, поради които детето трябва да посещава детската градина

Кои са трите основни причини, поради които детето Ви трябва да посещава детската градина?	Процент	
	(брой отговори)	(брой случаи)
Да се социализира	4,1%	6,8%
Да бъде възпитано/ да се възпитава в добро	4,1%	6,8%
Да се научи да чете и пише/ да бъде грамотно	2,7%	4,5%
Да се развива/ да се усъвършенства	2,7%	4,5%
Да се учи (обучава)/ да се образова	13,5%	22,7%
Да развива уменията си (пеене, рисуване и танци)/ различни умения	5,4%	9,1%

Да играе с другите деца/ да играе с повече деца/ да играе с приятели	9,5%	15,9%
Да се приобщи към децата/ да общува с връсници	10,8%	18,2%
Да бъде дисциплинирано	1,4%	2,3%
Да бъде послушно	1,4%	2,3%
Да получавам детски надбавки	1,4%	2,3%
Ходя на работа/ работя	4,1%	6,8%
Имам малко дете	1,4%	2,3%
Следобедния сън	2,7%	4,5%
Игрите на двора	1,4%	2,3%
Дневният режим	2,7%	4,5%
Заниманията/ участието в занятия	4,1%	6,8%
Храненето	1,4%	2,3%
Да си намери приятели	2,7%	4,5%
Защото е задължително	2,7%	4,5%
Да се научи на толерантност	1,4%	2,3%
Да бъде по-самостоятелно	1,4%	2,3%
Не мога да отговоря	16,2%	27,3%
Предпочитам детето ми да не посещава детската градина	1,4%	2,3%
Total	100,0%	168,2%

Източник: *Непредставително количествено проучване на тема „Детската градина като социална и образователна институция“ – 2022 г.*

Родителите оценяват високо обучението в детската градина. Данните от проучването показват, че средната оценка на програмите, по които се обучават децата в различните детски градини е 8,2 по скалата от 0 до 10 (0 – най-ниска оценка; 10 – най-висока оценка). Освен това по-голямата част от респондентите отчитат значимата роля на учителя и развитието на уменията на техните деца благодарение на дейностите в детската градина. Напълно съгласни с твърдението, че „учителите в детската градина имат важна роля за възпитанието и социализацията на децата“ са 86,4% от анкетираните. Същият е и дела на анкетираните родители (86,4%), които считат, че учителите прилагат индивидуален подход към тяхното дете, като му обръщат специално внимание и насърчават развитието на неговия потенциал. Всички респонденти без изключение споделят мнението, че детето им посещава с желание детската градина (опцията „категорично да“ е избрана от 62,8%, а отговорът „по-скоро да“ са посочили 37,2% в отговор на твърдението „детето Ви посещава с желание детската градина:“) и почти всички считат, че детето им се адаптира успешно в детската градина – 97,7% е дела на подкрепилите твърдението с „категорично да“ (65,1%) и „по-скоро да“ (32,6%). Също толкова голяма част от респондентите – общо 95,4% (опцията „категорично да“ е избрана от 62,8%, а отговорът „по-скоро да“ са посочили 32,6%) считат, че по време на престоя си в детската градина, детето им е „подобрено“ вече придобитите умения. Важно е да се допълни, че добрият педагогически подход съчетан с добрата материална база са предпоставка за по-успешното протичане на процесите на възпитание и социализация. В тази връзка е и въпросът, свързан с оценката на материалната база на детската градина – общо 90,7% от изследваните лица са напълно съгласни или по-скоро съгласни с твърдението, че детската градина, която посещава тяхното дете, разполага с много добра материална база. Възпитанието, социализацията и обучението в детската градина дават своите високи резултати. В същото време, обаче трябва да бъдат потърсени и анализирани съществуващите предизвикателства пред тях. От тази гледна точка в непредставителното количествено проучване се поставят и въпроси, свързани с разпространението на агресията сред децата, необходимостта да им бъде предоставена психологическа помощ и участието на родителите в живота на детската градина. Данните показват, че изброените проблеми съществуват и следва да бъдат подробно изучавани и анализирани (Таблица 2).

Таблица 2

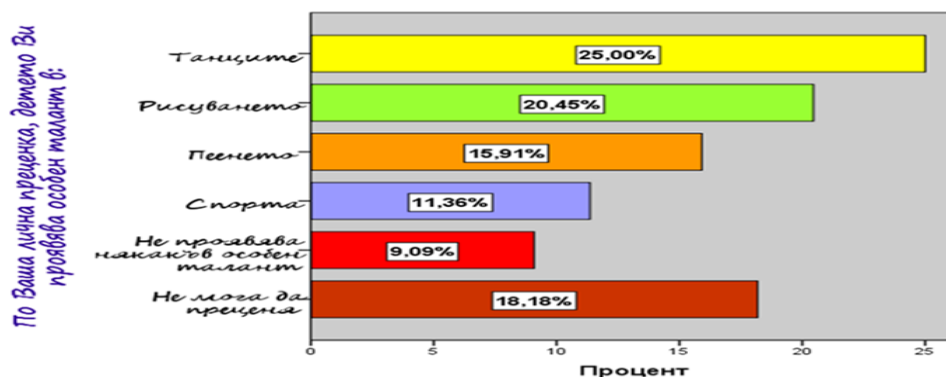
		Процент
Детето Ви е ставало обект на агресия от страна на връстниците му в детската градина:	Категорично да	7,0%
	По-скоро да	7,0%
	По-скоро не	16,3%
	Категорично не	53,5%
	Не мога да преценя	16,3%
Участвате активно в живота на детската градина, посещавана от детето Ви:	Категорично да	27,9%
	По-скоро да	9,3%
	По-скоро не	32,6%
	Категорично не	7,0%
	Не мога да преценя	23,3%
Детето Ви се нуждае от някакъв вид психологическа помощ:	Категорично да	4,5%
	По-скоро да	15,9%
	По-скоро не	22,7%
	Категорично не	38,6%
	Не мога да преценя	18,2%

Източник: *Непредставително количествено проучване на тема „Детската градина като социална и образователна институция“ – 2022 г.*

Българският детски учител трябва да изпълни и още една много важна своя мисия. Тя е свързана с темпа на развитие на детето и разпознаването на неговите таланти. Така например резултатите от непредставителното количествено изследване (по-голямата част от респондентите са с ромски произход – 53,5%) показват, че се налага съобразяване с темпа на развитие на детето от страна на учителя. Според повече от половината от анкетираните родители (63,4%) детето им има еднакъв темп на развитие спрямо този на неговите връстници, 6,8% от изследваните лица преценяват, че детето им се развива по-бързо, а 18,2% оценяват развитието на детето си като по-бавно (11,7% от респондентите не могат да преценят темпа на развитие).

Учителят в детската градина има важна роля за откриването на скрития потенциал на детето и развитието на неговите способности. От съществено значение е да се намерят областите, в които детето се справя най-добре и да се разпознаят неговите таланти. В тази своя задача учителят може да бъде улеснен от мнението на родителите или ангажираните лица с отглеждането и възпитанието на детето. От тази гледна точка в цитираното количествено проучване се търси и мнението на родителя за проявените таланти на неговото дете („По Ваша лична преценка, детето Ви проявява особен талант в:“). Данните показват, че талантите, които най-често проявяват децата на анкетираните лица са в танците (25%), рисуването (20,4%), пеенето (15,9%) и спорта (11,4%). Не липсва и отговорът „не проявява никакъв особен талант“ – той е посочен от 9,1%, а 18,2% от анкетираните родители не могат да преценят дали децата им притежават някакъв особен талант/и (Фиг.1). На практика функциите на детския учител са много важни и трудни за изпълнение.

Фиг. 1 Най-голям талант на детето по преценка на неговия родител

Източник: *Непредставително количествено проучване на тема „Детската градина като социална и образователна институция“ – 2022 г.*

Всъщност предизвикателствата пред българския детския учител са много повече. Дори само въз основа на анализа на три различни стратегии за развитие на детска градина – *Стратегия 2020-2024 г. на детска градина „Слънчо“ в гр. Свищов, Стратегия 2020-2024 г. на детска градина „Първи юни“ в гр. Сандански, Стратегия 2020-2024 г. на детска градина №11 „Звънче“ в гр. Търговище* става ясно, че очакванията към учителите се увеличават. Те са изправени пред следните затруднения и специфични проблеми:

- Нередовна посещаемост на деца от ромски произход;
- Невладеење на български език от голяма част от децата;
- Липса на мотивираност у родители от ромски произход за образование на децата им;
- Нарастване броя на децата с поведенчески проблеми, отхвърлящи традиционни педагогически въздействия;
- Увеличаване на агресивните прояви в предучилищна възраст;
- Затруднена идентификация на деца със специални образователни потребности (СОП);
- Увеличаване на броя на децата със СОП. Родителите на тези деца, често проявяват неразбиране и трудно приемат проблема;
- Проблеми с родителите – неразбиране целите на детското заведение, разминаване в разбиранията на критериите за развитие на децата и свръхпретенции;
- Недостатъчна ангажираност на родителите с обучението и възпитанието на децата или пълна незаинтересованост от дейностите в детската градина.

Това са само част от трудностите, с които детските учители се сблъскват ежедневно. Учителят в детската градина или „човекът чудо“ все по-трудно изпълнява своите задачи. В списъка му от проблеми за решаване могат да се включат и последиците за неговата работа от учебно-техническата и материална база на детската градина, от адекватността на използваните учебни програми и от условията за развитие на дигитална детска градина. В тази връзка съвременният детски учител трябва непрекъснато да подобрява своята професионална квалификация и дигитална компетентност.

4. ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Различни са формите, методите и средствата за работа в детските градини, но всички те имат една и съща цел – развитие на личността на детето (Мирасчиева & Коцева, 2019). Българската детска градина изпълнява успешно тази цел и се утвърждава като основна социална и образователна институция. До голяма степен тя изпълнява действащата нормативна уредба като създава условия за цялостно развитие на детската личност, придобиването на съвкупност от компетентности – знания, умения и отношения, необходими за успешното преминаване на детето към училищното образование. В дигиталната ера, обаче предизвикателствата пред нея се увеличават. Все по-трудно става изграждането на авторитета на учителя (в смисъла на Емил Дюркем), както и поддържането на неговия висок професионализъм и мотивация.

БЛАГОДАРНОСТИ

Цитираното непредставително проучване на тема „Детската градина като социална и образователна институция“ е проведено в рамките на проект „*Пеят, скачат, заедно деца....*“ (Договор за БФП № BG05M20P001-3.016-0001-C01 на Община Симитли с партньори детска градина „Радост“ – град Симитли и детска градина – с. Долно Осеново, Процедура BG05M20P001-3.016 МИГ „Струма – Симитли, Кресна и Струмани“, мярка 3.9ii „Интеграция чрез образование“), финансиран от Оперативна програма „Наука и образование за интелигентен растеж“ 2014-2020 г., съфинансирана от Европейския съюз чрез Европейските структурни и инвестиционни фондове (ръководител на проекта: Виолета Моралиева).

ЛИТЕРАТУРА

- Дюркем, Ем. (2006). *Да мислим възпитанието*. София: Сонм.
- „За“ или „против“ детската градина? (2010). Форум „БГ мама“, <https://www.bg-mamma.com/>
- Закон за предучилищното и училищното образование, <https://lex.bg/bg/laws/ldoc/2136641509>
- Мирасчиева, Сн., & Коцева, Д. (2019). Детската градина и нейната роля за изграждане на общество на бъдещето. В: *Сб. Съвременни тенденции в предучилищното образование*. Сандански, <https://eprints.ugd.edu.mk/22205/1/SM.pdf>
- Наредба № 5 от 3 юни 2016 г. за предучилищното образование, <https://lex.bg/en/laws/ldoc/2136850647>
- Стратегия 2020-2024 г. на детска градина №11 „Звънче“, гр.Търговище, <https://dg11-zvynche.com/download-102/>
- Стратегия 2020-2024 г. на детска градина „Първи юни“, гр. Сандански,

- <https://i.epo.bg/img/1/27/strategia/001eytBtxgKaP.doc>
Стратегия 2020-2024 г. на детска градина „Слънчо“, гр. Свищов, <https://obrazovanie-sv.bg/wp-content/uploads/2018/02/strategia-na-dg-slancho-za-perioda-2020-2024.pdf>
- Якова, Ив. (2021). Kiva: Финландската алтернатива срещу училищната агресия у нас. В: *Сп. Стратегии на образователната и научната политика*, брой 6/ 2021, стр. 601-613. <https://doi.org/10.53656/str2021-6-5-kiva>
- Belagra, N. Y., Amara, B., & Hamza, Dj. (2023). The role of kindergartens in achieving social and school adaptation. In: *Algerian Scientific Journal Platform (ASJP)*, Volume 8, Issue 4 (2023), pp. 226-246, <https://www.asjp.cerist.dz/en/article/233140>